

Aleksandra Bogdanović

ISTORIJSKI ZABAVNIK

ozbiljno zabavne priče
od Drave do Južne Morave

Novi Sad
2021.

Nikola Zrinski – hrvatski Leonida

Sredinom 16. veka Osmansko carstvo bilo je na vrhuncu moći. Vojska predvođena sultanom Sulejmanom Veličanstvenim 1521. zauzela je Beograd, 1526. nanela je katastrofalan poraz Ugarima u Mohačkoj bici, zauzela Budim i 1529. godine stigla pod zidine Beča. Zima i iznurenost turskih trupa tada su spasle habzburšku prestonicu, a upravo ovaj grad postao je *kost u grlu* Turcima.

Vojska je još nekoliko puta bezuspešno kretala put Beča i zato je 1566. sultan Sulejman rešio da, iako već zagazio u 72. godinu, jednom za svagda pod svoju čizmu stavi *kapiju Evrope*. Pokrenuo je novi pohod i sa ogromnom vojskom pošao da osvoji Beč.

Na tom putu stajalo mu je samo malo utvrđenje Siget... i njegov branitelj, hrvatski ban Nikola Zrinski.

Junak po profesiji

Da je Nikola Šubić Zrinski junak, čulo se još od njegove rane mladosti. Nikola je detinjstvo proveo na očevom posedu na samoj granici sa Osmanskim carstvom i protiv Turaka je ratovao otkad je znao za sebe. Kao hrabar i odvažan ratnik, naročito se istakao prilikom Sulejmanove prve opsade Beča 1529, a potom i kod odbrane Pešte 1542. Kako je već bio slavljen kao junak među hrvatskim i mađarskim življem, kralj Ferdinand I ga je iste godine izabrao za hrvatskog bana.

Od tada je na Nikolu položeno breme otpora. Očekivalo se da ratuje i pokuša da zaštiti što veći deo kraljevstva od turske najezde. Za zasluge je od cara dobio Međimurje i ono je ostalo u posedu njegove porodice vekovima nakon Nikoline smrti.

Savremenici su zabeležili da je Nikola bio neustrašiv ratnik, ali prek i strog gospodar – pravi čovek svog vremena. Vladao je gvozdenom rukom, podređujući i svoj, ali živote svojih ratnika, odbrani od neprijatelja. Decenije su mu prolazile u ratovanju, stradanju i bitkama, iz kojih je, uz veće ili manje gubitke, uvek izlazio kao pobednik.

Ipak, istorija ga najviše pamti po jednom boju – neverovatnoj odbrani prilikom opsade Sigeta 1566. godine.

Spartanaca je bilo 300, Nikolinih junaka 2500

Veliki pohod Sulejmana Veličanstvenog 1566. ka Beču, a onda i ostatku Evrope, Nikolu Zrinskog je dočekaao na poziciji gospodara Međimurja i zapovednika Mađarske, južno od Dunava, u utvrđenom gradu Sigetu. A upravo on, jedini je stajao između Turaka i Beča.

Pred malu tvrđavu sjatila se ogromna osmanska sila. Sulejman je u ovoj boj poveo više od sto hiljada vojnika opremljenih sa trista topova, kao i svog velikog vezira – iskusnog Mehmed-pašu Sokolovića. Branitelji Sigeta na čelu sa Zrinskim nije bilo više od 2500 – Hrvata, Mađara, Nemaca...

Opsada Sigeta počela je 5. avgusta. Punih mesec dana Turci su napadali tvrđavu. Punih mesec dana su se Nikola Zrinski i njegovi junaci branili, trpeći ogromne gubitke, ali ne odstupajući. Znajući da pomoć neće doći, ginuli su da iscrpe neprijateljsku silu i kupe vreme hrišćanima u Beču. Niko to nije očekivao, ali upravo je Siget postao mesto gde je turska sila *istupila zube*, gubeći i ljudstvo i energiju za dalje pohode.

Kada je video da sila ne daje rezultata, Mehmed-paša Sokolović pokušao je lukavstvom. Nikoli Zrinskom obećana je kraljevska titula i čitava Hrvatska ako preda Siget, a strelama su u grad poslata i pisma na hrvatskom, mađarskom i nemačkom jeziku, u kojima se branitelji pozivaju da odustanu od boja, spasu glave i živi dočekaju nagrade od sultana.

Ništa nije vredelo! Nije bilo prebega! Nije bilo izdajnika! Vojska Nikole Zrinskog ginula je, ali se nije predavala!

Bio je 7. septembar kada se Nikola Zrinski odlučio za poslednji juriš. U trenutku kada su Osmanlije očekivale predaju, on je oko sebe okupio poslednjih 250 preživelih branitelja i poveo ih jurišajući na njihovom čelu... u proboj... u smrt... u legendu...

Nikola Šubić Zrinski pao je od turskih kuršuma zajedno sa svojim vojnicima. Kažu da su preživela samo četvorica.

Pirova pobeda

Nakon mesec dana krvave borbe, Osmansko carstvo je pobedilo, ali je tu pobedu platilo životima 25 hiljada svojih najboljih boraca. Još i više, cena je bila strašno visoka i za moral vojske koja je pod bedemima Sigeta izgubila svest o svojoj nepobedivosti i nadmoći nad hrišćanima.

Nikola Zrinski, neustrašivi vođa poražene vojske, kome su Turci odmah odrekli glavu i poslali kao opomenu ostatku habzburških boraca,

bio je mrtav, ali ni sultan Sulejman Veličanstveni nije dočekaao pobjedu. Umro je u svom šatoru još 6. septembra, ali je tu vest Mehmed-paša Sokolović sakrio, kako ne bi uticala na moral i snagu vojske.

Iscrpljenoj, sa velikim gubicima i bez sultana, turskoj vojsci nije preostalo ništa drugo nego da odustane od pohoda na Beč i invazije na Evropu.

Slavna smrt je Nikoli Zrinskom donela vanvremensku slavu, a, kao jednog od najvećih boraca protiv Turaka, poštuju ga i Mađari i Hrvati. Tu slavu, vekovima prenošenu i sačuvanu sve do današnjih dana, u jednoj rečenici najbolje je sažeo francuski kardinal Rišelje. U svojim spisima, decenijama nakon osmanskog pohoda na Beč, on je zapisao: „Čudo je trebalo da Habzburško carstvo preživi, i to čudo dogodilo se u Sigetu”.

Milan Obrenović – boemski život prvog novovekovnog srpskog kralja

Odnos naroda prema kralju Milanu Obrenoviću još za njegovog života bio je ambivalentan. Sa jedne strane, voleli su ga jer je Srbiji doneo nezavisnost, proširio teritoriju, reformisao i modernizovao vojsku i postao prvi kralj Srbije još od Nemanjića. Za vreme njegove vladavine izgrađena je prva pruga, osnovana je centralna banka, izgrađeno Narodno pozorište, formirane su prve političke partije, a Srbija je ušla u red uređenih parlamentarnih monarhija Evrope.

Sa druge strane, Milanu su podanici mnogo toga zamerili. Bio je naporan i hirovit, kockao se, pušio i iznad svega voleo – žene. Bilo je tu ogovaranja, prevrtanja očima, komentara da takav život nije dostojan jednog kralja. Bilo je pomalo i zavisti. Pratila ga je reputacija bonvivana. Za nekog ko živi *kao da sutra ne postoji*, troši novac i uživa u svim mogućim porocima govorilo se *da živi kao kralj Milan*. Govorilo se tako još za života ovog Obrenovića – među Srbima, ali i među evropskom gospodom.

A kakav je taj život bio? Jednom rečju – kraljevski!

Nadoknađujući teško detinjstvo i odrastanje kraj majke koju vaspitanje sina nije mnogo zanimalo, Milan je kao knez, a potom i kralj, koristio sve pogodnosti svog položaja, naročito kada su žene u pitanju. A kako je važio za jednog od najlepših vladara Evrope, put do ženskih srca nije mu bio naročito težak.

Ne zna se koliko je žena prošlo kroz kraljev krevet. Pričalo se da se brzo zaljubljuje, ali i još brže odljubljuje, pa da u tom vrtlogu strasti, kome se iznova i iznova prepušta, lako može i da zaprosi zavedenu damu, samo da bi se, nakon dva ili tri meseca burne romanse, povukao, zaboravljao je i prelazio na novu *kandidatkinju*.

Zvanično je rekao DA samo jednom – kada se 1875. oženio kraljicom Natalijom Keško, ali ni ta veza nije potrajala. Kraljica nije mogla da podnese Milanovo *švrljanje*, svađe su počele gotovo odmah posle medenog meseca, a sve je kulminiralo razvodom 1888. godine.

Nakon toga, Milan je mirne duše mogao da se vrati svom raspusnom životu.

Ipak, pravi bonvivanski život kralja Milana počeo je nakon njegove abdikacije 1889. godine. Predstavljajući se kao grof od Takova, bivši vladar počeo je da živi na relaciji Beč-Pariz i u potpunosti uživa u čarima lagodnog života, provodeći dane (i noći) okružen pićem, kockom i damama sumnjivog morala. I, kao što je nepoznat ostao broj njegovih ljubavnica, tako se ne zna ni koliko je kafana bivši vladar Srbije promenio. Bar onoliko koliko je novca na kocki izgubio.

Prijatelj svih impresionista

Imao je kralj Milan još jednu strast i, za razliku od ostalih, ona, iako skupa, bar nije bila destruktivna. Naime, ovaj Obrenović bio je pasionirani sakupljač umetničkih slika i, verovatno, jedini vladar Evrope kome se u to vreme dopadalo impresionističko slikarstvo.

Neraskidivo vezan za Pariz, grad u kome je proveo jedan deo školovanja, Milan je verovatno od samih početaka bio upoznat sa slikarima impresionistima. Navodno je drugovao sa velikim brojem njih, a naročito blizak je bio sa, danas slavnim, Tuluzom-Lotrekom.

Slikar-patuljak i srpski vladar imali su, pričalo se, komplikovan odnos. Obojica su uživali u porocima, imali sličan način života i obožavali žene. Lotrek je u fokus svojih slika stavio žene sa margina, u prvom redu prostitutke. Grof od Takova je, navodno, bio očaran.

Jedna druga anegdota kaže da je prilikom upoznavanja, kada je čuo da priča sa vladarem jedne države, Lotrek, inače i sam izdanak stare francuske aristokratske porodice, zajedljivo pitao Milana da li su njegovi preci učestvovali u krstaškim ratovima. Obrenović se nije naljutio. Naprotiv, kupio je od Lotreka sliku, plativši daleko veću cenu kako bi pomogao umetnika.

Opet navodno, jer ništa od Milanove kolekcije impresionista nije sačuvano. Srpski kralj je umeo da usred noći upadne u Lotrekovu kuću, probudi sve živo, samo da bi slikara izvukao iz kreveta i od njega kupio neko delo.

Kako niko nikada sistematski nije popisao umetnička dela koja je u svom posedu imao Milan Obrenović, nakon njegove smrti ona su se rasula širom Evrope. Posle Majskog prevrata, ubistva njegovog sina kralja Aleksandra i kraja dinastije Obrenović, deo kolekcije, za koji se pretpostavlja da se nalazio u Srbiji, zauvek je nestao, pa se o njenoj vrednosti može samo nagađati.

Čitav ovaj segment Milanovog života ostao je na nivou urbanih legendi i anegdota. Da u njima ima makar zrnca istine postoje dokazi mnogo novijeg datuma. S vremena na vreme, tu i tamo, u najvažnijim aukcijskim kućama Evrope, pojave se slike impresionista u čijem opisu, bez mnogo detalja, stoji da su početkom 20. veka bile u vlasništvu srpskog kralja Milana Obrenovića.

A, tu je i nešto koloritnija crtica – u filmu *Mulen Ruž* slavnog Džona Hjustona iz 1952, koji govori o životu Tuluza-Lotreka, u jednoj kratkoj sceni pojavljuje se baš kralj Milan. Dolazi na izložbu i kupuje sliku.

Kralj na koga je pokušao *najkreativniji atentat* u istoriji

Tokom života kralj Milan je preživeo, kažu neki, čak šest atentata! Terazajska bomba, Ilkin i Ivanjdanski atentat su najpoznatiji, ali u Smederevu se odigrao, svakako, najkreativniji!

Naime, 1871, prilikom zvanične posete Smederevu, tadašnji knez Milan je u jednom trenutku morao i do poljskog WC-a. A tamo, neko je navodno zasekao dasku i kada je knez seo, ona je pukla, a on je pao u... pa, imate sliku kako je to izgledalo. Milana je od davljenja u fekalijama i jedne krajnje ponižavajuće smrti spaslo to što je uspeo da puca u vis i tako dozove pomoć.

Kada je o ovome pisano u evropskim novinama, pomenuto je da je to bio jedan od originalnijih pokušaja atentata u istoriji. Knez je bio nepovređen, ali sa i te kako povređenom sujetom. I džabe je većina govorila da je daska istrulila zbog starosti, da je to bilo kome moglo da se dogodi, da je reč o nesrećnom slučaju. Milan je bio ubeđen – pokušali su da ga ubiju!

Đorđe Šagić – prvi Srbin u Americi

Jedan život izgleda malo za sve što je Đorđe Šagić proživeo. Samo ime je menjao osam puta. Trebalo je da bude sveštenik, a završio je kao američki kauboj. Između ove dve tačke bio je i ustanik i trgovac, i mason i političar... Od početka do kraja njegov život određivala je nezaustavljiva želja za avanturom i tako je i ušao u istoriju – kao prvi Srbin u Sjedinjenim Američkim Državama.

Čovek neobičnog kova

Junak ove priče bio je sve, samo ne tipičan čovek svog vremena. Neke njegove osobine bile su toliko neobične, da se danas prepričavaju skoro kao legende, kojima je nemoguće utvrditi ni poreklo ni istinitost. Kažu da je govorio šesnaest jezika, da je naizust znao imena svakog evropskog vladara, kao i istoriju svih dinastija, da je svaki kutak Evrope poznao kao svoj džep, a da je najsrećniji bio, ne u mantiji, kako se nadao njegov otac, već u sedlu dok jaše ka novoj avanturi.

U istoriju je ušao kao Džordž Fišer, političar i jedan od vođa Teksaške revolucije. Imena i prezimena često je menjao, pa je bio i Georgius Schagics, Đorđe Ribar, Džordž Fišer, Grecus/Greco-Amerikanus, Horhe Fišer, Geo Fišer i Georgij Šagić, a rođen je kao Đorđe Šagić, Srbin iz Stolnog Beograda u Habzburškoj monarhiji.

Na nagovor oca školovao se u Karlovačkoj bogosloviji, ali je po izbijanju Prvog srpskog ustanka rešio da mu je boj ipak draži od molitve, i da želi da se pridruži Karađorđevim borcima za oslobođenje Srbije. Međutim, do Beograda je stigao tek po slomu Prvog srpskog ustanka 1813. godine.

Razočaran, Đorđe je shvatio da ima dva izbora. Mogao je, ili da se vrati u Austrijsko carstvo i postane sveštenik, ili da sam pođe u nepoznato i okuša sreću.

I Đorđe se odlučio za avanturu... U prvi mah krenuo je put Ugarske gde su ga mobilisali i poslali u borbu protiv Napoleona. Nakon što je rat bio gotov Đorđe je nastavio da luta evropskim gradovima radeći bilo kakav posao i učeći kako da opstane u često neprijateljskom, stranom svetu. Već tada počeo je da se predstavlja kao Đorđe Ribar.

Bila je 1815. godina kada se u Hamburgu ukrcao na brod i otisnuo preko Atlantika put daleke Amerike. Prema podacima ambasade SAD u Beogradu on je prvi Srbin koji se doselio u ovu državu.

Novi Đorđe u novom svetu

Novi svet pružao je skoro pa beskrajne mogućnosti. Đorđe je imao 19 godina kada je preko Filadelfije putujući rekom stigao do države Misisipi i – odmah se dobro snašao. Otvorio je prodavnicu uvozne robe iz Evrope i uskoro postao državljanin Sjedinjenih Američkih Država pod imenom Džordž Fišer. Oženio bogatom Elizabetom Dejvis i nastanio u kući njenih roditelja.

U godinama koje su usledile Đorđe je menjao i imena i zanimanja – bio je novinar, izdavač... 1825. pomagao je u osnivanju Jorske masonske lože. Priča se da je u jeku zlatne groznice jednom prilikom iskopao dve bisage ovog žutog metala, što ga je učinilo bogatim.

Đorđe je oduvek znao da prava moć leži u politici. Ostavivši porodicu 1825. zaputio se u tadašnji Meksiko gde je zatekao mladu državu u kojoj su pristalice federalnog uređenja, sličnog onom koji je postojao u Sjedinjenim Američkim Državama, još uvek *lomile koplja* sa onima koji su zagovarali centralistički tip uređenja. Fišer je stao uz ove prve i 1829. postao je državljanin Meksika. Znali su ga pod imenom Horhe Fišer.

Pomažući federalistima u burnim vremenima učvršćivanja meksičke države, pre svega u njenoj najsevernijoj regiji – Teksasu, Fišer je postao carinski administrator u Meksičkom zalivu, što ga je učinilo prilično nepopularnim među kolonistima koji su naseljavali te krajeve.

Ipak, nakon što su centralisti počeli da preuzimaju vlast, Fišeru je bilo dosta i Meksika i tamošnjih političara i njihovih intriga. Postao je borac za nezavisnost Teksasa i njegovo pripajanje Sjedinjenim Američkim Državama. U Nju Orleansu je bio aktivan u organizaciji pokreta otpora protiv meksičkih vlasti. Učestvovao je u pisanju deklaracije nezavisnosti Teksasa. Zalagao se i za ukidanje ropstva, još jednom pokazavši koliko je ispred svog vremena.

Politika mu je donela pozicije u raznim gradskim odborima San Franciska, a bio je i sudija i major. Pričali su da je sa svojim političkim i masonskim vezama mogao da zauzme i mnogo važnije položaje u državi, ali je više voleo život u sedlu i, iznad svega – avanturu.

Rat oko njega i u njemu

Američki građanski rat koji je počeo 1861. teško je pao junaku ove priče. Čovek koji se čitavog života zalagao za ukidanje ropstva i koji je verovao da su svi ljudi pred Bogom jednaki našao se pred nerešivom dilemom – kako se boriti za Sever, kada njegovi sinovi, odgajani na plantažama Misisipija podignutim na krvi i znoju hiljada robova, ratuju za Jug?

Ipak, sudbina je imala ulogu za Šagića i u ovom sukobu. Naime, nakon što je saznao da su trupe Unije stigle do njegovog nekadašnjeg doma i da je jedan od njegovih sinova zarobljen, Šagić se zaputio ka bojištu. Legenda kaže, upravo je on bio taj koji je ubedio generala i budućeg predsednika Amerike Julisiza Granta da pusti zarobljenike Južnjake koji su samo branili svoje domove i tako pokaže da su oni isti narod i da je pravda na strani Severa.

Bila ova priča istina ili samo urbana legenda istorijska je činjenica da je general Grant tokom Američkog građanskog rata zaista oslobodio nekoliko hiljada zarobljenika i da se do kraja života zalagao za nacionalno pomirenje Severa i Juga i ponos jednog, američkog naroda.

Pre Tesle i Pupina – Šagić

Iako već uveliko Džordž, Đorđe nije zaboravio ni Srbe ni poreklo. U narednim decenijama, kada su Srbi već počeli da pristižu u *novi svet*, pomogao je u osnivanju prvih kolonija u Kaliforniji, a finansijski je učestvovao i u izgradnji prve panslavenske pravoslavne crkve u San Francisku koja je okupljala doseljenike iz Srbije, Rusije i Grčke.

Kažu da je njegovo interesovanje za Srbiju bilo toliko da je za nju lobbirao kod svojih uticajnih prijatelja do poslednjeg dana zalažući se za oslobođenje od tuđinske vlasti. Pouzdano se zna da je grčkom narodu pomagao u borbi protiv Turaka i da ga je zbog toga grčki kralj 1873. proglasio počasnim konzulom te zemlje u SAD. Istoričar Džon Livingston uvrstio je Đorđa Šagića među dvesta najuglednijih Amerikanaca tog vremena.

I privatni život Đorđa/Džordža bio je buran – ženio se četiri puta i kažu da je imao jedanaestoro dece. Njegovi direktni potomci i danas žive u Americi.

Do kraja života obavljao je više značajnih javnih funkcija u Kaliforniji. Kada je umro u San Francisku 11. juna 1873. zastave na svim državnim institucijama bile su spuštene na pola koplja.

Mihajlo Pejić – naš zemljak, Dži Aj Džo

Koliko je poznato, Mišel Pejđž nikada nije posetio Srbiju, zemlju svojih predaka. Nikada nogom nije kročio ni u Hercegovinu, odakle su njegovih roditelji, bežeći od teškog života, krenuli put daleke Amerike. Vreme nije provodio družeći se sa drugim doseljenicima, niti slušajući priče o rodnom kraju. Pa ipak, Mišel Pejđž sudbinski je do kraja života ostao vezan za Balkan. Za početak, svojim pravim imenom – Mišel Pejđž zapravo je bio Mihajlo Pejić.

Marinac iz našeg sokaka

Mišel Pejđž je rođen 1918. u Pensilvaniji, u porodici srpskih doseljenika, koji su početkom 20. veka iz tadašnje Austrougarske otišli u potrazi za boljim uslovima za život. Sećajući se detinjstva, Mišel je decenijama kasnije govorio da je porodica Pejić, što je Amerikancima uvek zvučalo kao Pejđž, živela jednim sasvim običnim životom doseljenika. Radili su i trudili da se uklope, a u najživljem sećanju su mu ostale majčine lekcije, u kojima je uvek isticala da i on i njegov brat moraju dati sve od sebe da budu *ponosni Amerikanci*.

Pa ipak, kada bi pala noć, uspavljivala bi ih pričama o Kosovskoj bici, knezu Lazaru, Milošu Obiliću i starim junacima, palim za slobodu i čast naroda. Nakon toga, snovi bi im bili ispunjeni zveckanjem mačeva, veličanstvenim bitkama i sjajnim oklopima moćnih vitezova, a u svesti dečaka formirala se slika hrabrih i neustrašivih ratnika koji brane domovinu ne žaleći da daju i svoj život.

Zato nikoga nije začudilo kada je, tek što je napunio osamnaest godina, Mišel izrazio želju da se prijavi u marine.

Završio je osnovnu obuku i nakon toga učestvovao u vežbama i vojnim operacijama širom Amerike, ali i sveta, stigavši čak do Filipina i Kine.

A onda je počeo Drugi svetski rat...

Heroj sa Gvadalkanala

Japanski napad na Perl Harbor decembra 1941. Mičel Pejdz je dočekaao sa činom vodnika. Prvo je raspoređen na Britansku Samou, ali je septembra 1942. prebačen na Gvadalkanal, jedno od Solomonovih ostrva u Pacifiku.

Akcija, u kojoj su američki vojnici preoteli Gvadalkanal, bila je prva velika Saveznička kampanja protiv Japanaca u Drugom svetskom ratu. Ostrvo je bilo važno jer je sa njega bilo moguće presecati američku liniju snabdevanja. Ko je kontrolisao Gvadalkanal, kontrolisao je protok dobara između SAD, Australije i Novog Zelanda. Zato Japanci nisu hteli da ga se tako lako odreknu...

Skoro istog trenutka od kada je Pejdz sa pripadnicima još dve jedinice stigao na ostrvo, neprijatelji su konstantno napadali sa kopna, mora i iz vazduha. Američke snage trpele su velike gubitke i bile daleko malobrojnije, ali su ipak, iz dana u dan, izdržavale pritisak.

Naređenje je bilo jasno – ni po koju cenu ne dozvoliti Japancima da zauzmu aerodrom Henderson!

Baš na putu između aerodroma i japanskih vojnika, na jednom uzvišenju, 25. oktobra 1942. našla se Pejdzova jedinica. Iako ih je iz trenutka u trenutak bilo sve manje, braniooci su pucali bez prestanka, ne dozvoljavajući neprijatelju da se primakne. Pucao je i Mičel, vičući i hrabreći svoje drugove. Sve dok jednog trenutka nije shvatio da mu više niko ne odgovara...

Mičel Pejdz je ostao potpuno sam.

Od 33 člana svoje jedinice, samo je on još bio na nogama. I, poput kosovskih junaka, iz priča njegove majke, nije imao nameru da se preda!

Čitavu noć Mičel je trčao od jednog do drugog mitraljeza pucajući naizmenično, kako bi Japanci mislili da je stiglo pojačanje. Iz sata u sat, iznova i iznova, u potpunom mraku, pucao je, i pucao, i pucao... Iz sveg glasa je dozivao svoje mrtve drugove i izdavao naređenja kako neprijatelj ne bi otkrio da je zapravo sam.

U jednom trenutku, zahvaćen adrenalinom, u ruke je zgrabio mitraljez težak dvadeset kilograma, iskočio iz rova i zapucao po Japancima. Mora da je izgledao strašno, kao ratnik iz drevnih priča koji juriša na neprijatelje, jer su se pred njim povlačili kud god bi okrenuo svoje smrtonosno oružje.

Kada je svanulo, Pejdža je pristiglo pojačanje zateklo u rovu, okruženog telima američkih i japanskih vojnika, kako potpuno iscrpljen čeka neprijatelja da ga konačno dotuče.

Ipak, narednik Pejdž imao je snage za još jedan napad. Sa pristiglim marincima krenuo je u ofanzivu i konačno naterao Japance da odustanu od napada na aerodrom.

Marinac zvani Mič

Skoro čudesno, ali Mičel je iz okršaja, koji će u istoriji ostati zapisan kao *Bitka za Gvadalkanal*, izašao nepovređen. Odmah je unapređen u čin potporučnika, a za neverovatan podvig odlikovan je i *Medaljom časti*.

Bio je aktivan sve do kraja Drugog svetskog rata, a kasnije je učestvovao i u Korejskom ratu. Penzionisan je 1959. u činu pukovnika, nakon što su mu na grudi prikačili mnogobrojne medalje, pa i samo *Purpurno srce*, najstariji američki orden.

Mičel se kući vratio ovenčan slavom, a, čak i u penziji, našao je načina da pomogne domovini. Jedno vreme radio je na razotkrivanju lažnih nosilaca *Medalje časti* ili onih koji su je prodavali.

I skoro po pravilu kada su u pitanju takvi ljudi, Mičel je privatno bio jako skroman čovek. Nije voleo da priča o svojim dogodovštinama za vreme rata kako neko ne bi pomislio da se hvali. Zato je tek posle dugog niza godina i ubeđivanja prijatelja pristao da napiše svoje memoare. Knjiga *Marinac zvani Mič* objavljena je 1975. i tek tada je šira javnost saznala za podvig koji je Mičel izveo tokom Bitke za Gvadalkanal.

Najoriginalnija počast, koju je Mič ikada dobio, stigla je 1998. godine kada je kompanija igračkara *Hasbro* po njegovom liku napravila akcionu figuru Dži Aj Džo. Nakon što je globalizacija učinila svoje, više nije bilo dečaka širom sveta koji nije želeo ovu lutku i Mičel Pejdž/Mihajlo Pejić je umro 2003. u 85. godini slavan, kao junak iz Drugog svetskog rata koji je postao uzor novim generacijama.

Draga Ljočić – prva srpska lekarka i još mnogo više od toga

Bio je lep, sunčan dan u Šapcu u drugoj polovini 19. veka. Većina stanovnika uživala je u popodnevnoj dremci ili polako privodila svoje dnevne poslove kraju kada su se gradom razlegla glasna i pomalo sablasna crkvenih zvona.

Zvuk je uznemirio Šapčane. Zvona su slutila na smrt, a zlu slutnju dodatno je podgrejao crkvenjak. Kada je upitan ko je umro, rekao je da ne zna ništa, ali da mu je novac za zvonjenje dao trgovac Dima.

Ugledni lokalni trgovac Dima Ljočić, poreklom Cincar iz Makedonije, u Šapcu je već godinama živeo sa suprugom Marijom i petoro dece. Bio je poznat kao pošten, iako pomalo tvrdoglav čovek, koji teško oprašta i, naročito kada je u pravu, nikada ne popušta. Baš nedavno, svi u Šapcu su čuli da je sav novac izgubio u sudskom sporu oko nekog imanja sa jednom istaknutom gradskom porodicom. Pričalo se da je on zapravo bio u pravu, ali da je tas pravde na kraju ipak prevagnuo na stranu uglednije (i svakako bogatije) stranke u sporu.

Zato je vest da je baš on, dajući poslednji dinar, tražio od crkvenjaka da zvonu, nije slutila na dobro.

Sugrađani su pohitali ka domu Ljočića i tamo zatekli Dimu. Kada su ga upitali ko je umro, pa se oglašavaju crkvena zvona, prkosni trgovac je odgovorio: „Umrlo je pravda! Nju danas sahranjujem!”

Većini je vidno laknulo. Nekolicina se i iskreno nasmejala i laka srca krenula kući. Samo poslovično neduhovitoj vlasti ništa u ovoj situaciji nije bilo smešno. Od načelnika suda, zbog nepoštovanja i dizanja lažne uzbune, Dima Ljočić dobio je *25 po turu*.

Gledajući oca dok dobija *vaspitne batine*, njegova sedmogodišnja ćerka Draginja - Draga naučila je važnu lekciju – isterivanje pravde ume mnogo da košta, ali tako se ulazi u istoriju!

Prva srpska lekarka

Po svim kriterijumima, Draginja Draga Ljočić bila je izuzetna žena. Uporna, pametna i darovita, bila je prva Srpkinja koja je završila medicinu i postala lekar, i to u vreme kada je pismenih žena u Srbiji bilo

svega sedam posto! Na medicinskom fakultetu u Cirihi diplomirala je sa navršene 23 godine 1879. i tako postala jedna od tek desetak žena u Evropi kojima je to pošlo za rukom.

Čak i pre sticanja titule *doktora medicine, hirurgije, babičluka i očnih bolesti*, Draga je pokazala znanje, spretnost i to da neće biti samo *ženskinja* koja pada u nesvest na prvi znak krvi. Tokom 1876. na vest da u domovini bukta Srpsko-turski rat, prekinula je studije i kao dobrovoljna bolničarka otišla pravo na front. Radila je gde je bilo najpotrebnije i najkrvavije, a iz sukoba je izašla ovenčana slavom i kao prva žena u srpskoj istoriji sa činom poručnika.

Vratila se na studije, diplomirala i puna elana došla nazad u Srbiju kako bi nastavila da pomaže domovini, ovoga puta kao lekar u nekoj od državnih bolnica... Došla i, naišla na zid mizoginije i nerazumevanja!

Doktorica koju niko neće

Ni diploma ciriškog fakulteta ni ratno odlikovanje nisu mnogo značili birokratama kada je Draga Ljočić pokušala da se zaposli. U vreme kada su se doktori u čitavoj Srbiji mogli popisati na jedan veoma kratak spisak, raznorazni službenici, čate i državni sekretari smatrali su da ovoj ženi *jednostavno nije mesto u bolnici*. Tek na lično zalaganje kraljice Natalije Obrenović, komisija je proverila znanje i kvalifikacije doktorice Ljočić i bilo joj je dozvoljeno da otvori privatnu praksu, ali čak i nakon toga, vrata državnih službi ostala su zatvorena i za nju nedostupna.

Tek 1881. uspeła je da se zaposli u Opštoj državnoj bolnici u Beogradu kao *lekarska pomoćnica* da bi za vreme Srpsko-bugarskog rata 1885. u kome je opet pokazala veliku požrtvovanost i snagu, *unapređena* na poziciju sekundarnog lekara – sa nižom platom, bez prava na penziju i mogućnosti da napreduje.

Draga je bila neumorna. Pisala je dopise, zahteve i molbe svima – od ministarstava do samog kralja, zalažući se da se ženama na osnovu stečenog obrazovanja moraju dozvoliti ista prava kao muškarcima, zaposlenje i napredovanje u karijeri.

Negde u to vreme se i udala, i u godinama koje su usledile rodila čak petoro dece, ali to je nije sprečilo da i dalje radi i u državnoj bolnici i privatnoj ordinaciji i ostane društveno angažovana, boreći se, ne samo za svoja, već i prava svih žena Srbije.

A ako su se poneki zluradi Beograđani i pitali ko će se oženiti ženom *tako dugačkog jezika*, odgovor je bio – neko ko će znati koliko ona vredi.

Draga Ljočić udala se za radikala Rašu Miloševića, a brak je ostao upamćen i po tome što je doktorka Ljočić postala prva Srpkinja koja je posle venčanja zadržala svoje prezime i nakon toga se potpisivala kao Draga Ljočić Milošević.

Žena koja menja zakone i prkosi običajima

Ako joj se borba koju je vodila, u suštini donkihotovska, ikada i učinila uzaludnom, Draga Ljočić to nije pokazala, a nije posustala čak ni onda kada je zbog nje stradala. Kao *nagradu* za godine verne i naporne službe u kojoj je spašavala živote, ali i ukazivala na sve ono što je u srpskom društvu moralo da se menja, 1889. godine uručen joj je otkaz iz državne službe.

Još i više je Dragu zbolela pisana opaska načelnika saniteta, koji je na njen zahtev da se lekarima zakonom moraju dati ista prava, bez obzira na pol, odgovorio osporavajući njene profesionalne sposobnosti, javno pitajući: „Da li bi gospođa Ljočić mogla biti sreski lekar, okružni, opštinski ili vojni lekar... Ko zna prirodu ženskinja koja je udata, taj neće mnogo tražiti razloga da kaže da gospođa Ljočić ne može ni jednu od gore pobrojanih dužnosti vršiti”.

Čak ni tada Draga se nije predala! Nastavila je sa privatnom praksom i svejedno imala pune ruke posle, jer se do tada već proslavila kao izuzetan lekar. Beograđani su znali da mogu da veruju toj neobičnoj, ali dragoj ženi koja nikoga ne odbija, leči sve bez obzira na stalež i bogatstvo, i naročito je pažljiva prema deci.

Upravo deca davala su naročitu snagu doktorki Ljočić. Tokom 1904, na njeno zalaganje, osnovano je *Materinsko udruženje* koje je vodilo brigu o napuštenoj deci. I još jednom, javnost je bila skandalizovana! Zar će državni novac da ide na širenje nemorala i negu *dečurlije*, uglavnom potekle iz vanbračnih i nedozvoljenih zajednica? I još jednom, Draga nije marila za mišljenje čaršije, već je nastavila da pritiska i gnjavi državne birokrate sve dok, naredne godine, udruženju nisu obezbedili i zgradu koja je postala *Dom za nahočad*.

Doktorka Ljočić radila je u svojoj ordinaciji dugi niz godina, prekidajući samo da bi se priključila medicinskim jedinicama na frontu. Učestvovala u svim ratovima koji su potresali trusno balkansko područje početkom 20. veka. Ironično, državni aparat tada bi se setio njene stručnosti i zvao je da pomogne, a ona je svaki put, bez zlobe i zloradosti, odgovarala i išla tamo gde je bila najpotrebnija. Samo u ratu, bila je jednaka sa muškarcima!

Pobeda!

Kraj Prvog svetskog rata doneo je i dašak promena na Balkan. U novoformiranoj državi Srba, Hrvata i Slovenaca ustaljene i zastarele norme počele su polako da gube bitku sa modernim i 1919. godine, nakon četrdeset godina rada i četiri rata, Dragi Ljočić konačno je priznat status lekara!

Bila je to pobeda koju je Draga izvojevala za sve svoje buduće kolegice, uključujući i njenu ćerku Radmilu, koja je takođe postala lekarka. Pet godina kasnije priznato joj je pravo na penziju i, nakon navršenih sedamdeset godina života i četiri decenije rada, bilo je vreme da se doktorica Ljočić odmori.

Nažalost, ova izuzetna dama u zasluženoj penziji nije mnogo uživala. Draga Ljočić, prva srpska lekarka, feministkinja, sufražetkinja i žena čije ime danas nosi Dom zdravlja u njenom rodnom Šapcu, umrla je 5. novembra 1926. u porodičnoj kući na Topčiderskom brdu.

Oplakala ju je njena velika porodica, prijatelji, pacijenti, mnogobrojna deca kojoj je pomagala, ali i sve žene Beograda. Svi oni, okupljeni na sahrani doktorke Ljočić na Novom groblju u Beogradu, znali su da na večni počinak ispraćaju veliku ženu. Ženu koja je mogla sve – osim da ravnopravno sa muškarcima radi u državnoj službi!

Nikola Tesla i Mark Tven – prijateljstvo među zvezdama

Jedan je bio genijalni naučnik... a mogao je biti uspešni pisac. Drugi je bio uspešni pisac... a mogao je biti genijalni naučnik. Zajedno, činili su tandem koji je punio novinske strane, a njihovo prijateljstvo sve do danas ostalo je jedno od najneobičnijih. Jer – šta bi to uopšte moglo da spoji Nikolu Teslu i Marka Tvena?

Prijatelj iz najtežih vremena

Nikola Tesla zapravo je upoznao Marka Tvena mnogo pre nego što su se i lično sreli. Tek što je bio napunio osamnaest godina kada se razboleo od kolere. Bolovao je devet meseci tokom kojih se nekoliko puta toliko približio smrti da je većina bila ubeđena da se neće izvući i da je sa mladićem gotovo.

Da sinu olakša možda i poslednje dane, njegov otac, pravoslavni sveštenik iz Smiljana u Lici, odnekud je doneo priče Marka Tvena na nemačkom jeziku. Nikola je počeo da ih čita i – dogodilo se čudo!

Knjiga kao da mu je vraćala snagu. U doživljajima Tvenovih junaka mladi Tesla je prepoznavao sebe iz dečaćkih dana, smejao se, plakao i polako prezdravljao. Po sopstvenim rečima iz kasnijeg života, te priče pomogle su mu koliko i lekovi, a možda i više!

Decenijama kasnije, 1889. kada su se u jednom njujorškom klubu za džentlmene mladi, perspektivni naučnik i stari slavni pisac konačno upoznali, Tesla je Tvenu ispričao kako su mu njegove knjige spasle život. Književnik je bio toliko dirnut da je plakao slušajući pronalazača.

I – njihovo prijateljstvo je počelo!

Mali problemi sa varenjem

Marka Tvena privlačila je tehnologija i novi izumi. Bio je fasciniran Teslinim patentima, a razgovori sa naučnikom i pisma koja su razmenjivali, uverili su ga i u to da bi Tesla mogao biti sjajan pisac. Zato je bio čest gost u Teslinoj laboratoriji, o čemu danas svedoči i nekoliko fotografija načinjenih u tim prilikama.

Sa druge strane, Tesla, pomalo ekscentričan i povučen kakav je bio, nije imao mnogo prijatelja, ali sa književnikom razbarušene kose i gustih brkova uvek se osećao opušteno i *svoje*.

Njihovo prijateljstvo bilo je iskreno i veoma intimno. Prema jednoj, koliko šaljivoj toliko i neobičnoj anegdoti, Tesla je jednom prilikom isprobao svoj visokofrekventni oscilator upravo na Marku Tvenu. Književnik je navodno imao problema sa varenjem, a naučnik je bio ubeđen da njegov izum može da reši taj problem.

Tven je došao u laboratoriju, stao na platformu, a Tesla je uključio oscilator. Pisac je tvrdio da je osećaj koji ima u stomaku jako prijatan i da, iz sekunde u sekundu, ima sve više energije. Tesla mu je zatim rekao da se skloni jer je za terapiju bilo dovoljno, ali Tven je odbio rekavši da se divno oseća. Nakon manje od devedeset sekundi morao je i bukvalno da trči do toaleta.

Prijatelji do kraja života

Zauzeti pisanjem, istraživanjem i naučnim otkrićima, Tesla i Tven su mnogo putovali i često menjali adrese stanovanja. Ipak, nikada nisu zabavljali da jedan drugome pišu. Ponešto od te prepiske sačuvalo se i do današnjih dana.

Naučnik je u jesen 1909. bio pozvan na venčanje Tvenove ćerke Klare, samo nekoliko meseci pre nego što je slavni pisac preminuo, aprila 1910. Nikola Tesla prijatelja je nadživeo za više od tri decenije.

Kao svoj omiljeni roman Marka Tvena, Tesla je često navodio delo *Kraljević i prosjak*. Novinari koji su ovekovečili nekoliko susreta pisca i naučnika u laboratoriji, spekulisali su da je Tven u Tesli našao inspiraciju za lik Henka Morgana, čoveka koji putuje u prošlost u knjizi *Jenki na dvoru kralja Artura*.

Šest godina nakon smrti Marka Tvena objavljeno je njegovo poslednje delo. *Tajanstveni pisac* pripovedao je o susretu trojice dečaka sa misterioznim bićem sa neba, koje ih podučava tajnama sveta. U ovom liku i njegovim otkrićima mnogi i danas prepoznaju Teslu, a u malom austrijskom selu u koje je smeštena radnja, naučnikov rodni Smiljan.

Sadržaj

Predgovor

Reč autorke	5
Reč prijatelja	7

Priče krunisanih glava

Zmaj Ognjeni Vuk – despot bez despotovine, junak veći od istorije.....	11
Pavle Bakić – poslednji srpski despot.....	13
Jovan Nenad – poslednji srpski car, a nije ni Dušan ni Uroš	16
Mehmed-paša Sokolović – most do večnosti	19
Nikola Zrinski – hrvatski Leonida.....	23
Miloš i Jevrem Obrenović – lice i naličje moći.....	27
Josip Jelačić – ban između dužnosti i patriotizma.....	31
Petar Petrović Njegoš – pet grobova za vladiku.....	35
Mihailo Obrenović – knez poeta.....	38
Milan Obrenović – boemski život prvog novovekovnog srpskog kralja	42
Petar I Karađorđević – kralj u Legiji stranaca	46
Marija Karađorđević – od kraljice do domaćice	49
Dorđe Karađorđević – čovek koji je trebalo da bude kralj.....	54
Knez Pavle – najomraženiji Karađorđević	59

Priče junačkih i odvažnih glava

Starina Novak – hajduk na razmeđi istorije i legende	65
Matija Gubec – kralj narodnih buna	67

Đorđe Šagić – prvi Srbin u Americi.....	70
Miša Anastasijević – na vodi kapetan, na kopnu milioner	74
Marijan Matijević – najjači čovek na svetu	77
Aleksandar Lekso Saičić – Crnogorac koji je u dvoboju porazio samuraja	83
Nadežda Petrović – slike iz života	86
Milunka Savić – srpska Jovanka Orleanka.....	90
Oliv King – milionerka u srpskoj vojsci.....	96
Vilijam Hanter – čovek koji je zaustavio smrt	101
Dragutin Matić – Oko sokolovo	103
Ahmed Ademović i Rustem Sejdić – vesnici srpske pobede	106
Vladimir Vauhnik – špijun koji je Hitlera dovodio do ludila	110
Milan Spasić i Sergej Mašera – zajedno u životu i u smrti	114
Ivica Bek – fudbaler u borbi protiv nacista.....	117
Popov, Duško Popov – Džejms Bond iz Titela	121
Mihajlo Pejić – naš zemljak, Dži Aj Džo.....	126
Đildo Pesapane – čovek koji je spasio Petrovaradinsku tvrđavu	130

Priče učenih, darovitih i odlučnih glava

Faust Vrančić – Leonardo da Vinči iz Dalmacije	137
Teodor Janković – grof iz Mirijeva	141
Dositej Obradović – krompir i priključenija	143
Vuk Stefanović Karadžić – da je Vuk biti lako, Vuk bi bio svako.....	146
Dimitrije Davidović – sav Srbin.....	149
Ivan Mažuranić – ban pesničkog srca	153
Josif Runjanin – Srbin koji je komponovao hrvatsku himnu	157
Velimir Mihailo Teodorović – vanbračni sin kneza Mihaila	160

Vladimir Jovanović – deca neverovatnih imena	164
Draga Ljočić – prva srpska lekarka i još mnogo više od toga.....	166
Marići, Mileva i Miloš – porodica puna genijalaca	171
Momčilo Tapavica – prvi Srbin na Olimpijadi	174
Nikola Tesla i Mark Tven – prijateljstvo među zvezdama	177
Laza Paču – doktor koji je izlečio srpske finansije.....	180
Ruža Klajn Meštrović – tužna lepotica, zaboravljena umetnica.....	184
Mihajlo Pupin – naučnik sa srcem književnika	187
Marija Jurić Zagorka – grička vila oštrog pera	189
Eduard Slavoljub Penkala – penkalo koje je ispisalo istoriju	194
Nikola Bizumić – Sremac koji je ošišao čitav svet	197
Branislav Nušić – originalan i u smrti.....	199
Mir Jam – srpska Džejn Ostin	201
Ita Rina – lepotica iz ukrštenih reči.....	204
Vlada Ilić – gradonačelnik koji je čistio prestoničke ulice.....	208
Radoslav Grujić – srpski Indijana Džouns	213
Biografija.....	219